

מערב פרות אמנות ביקורת

אישהספרות

דיוקן-זוטא של א.ד. שפיר ז"ל

מאת י. זמורה

אם אישהרוח, אישהספר, או אישהספרות (מה שהזרפתים מיטיבים להגדיר בשם homme de lettres) משמעו — ענין-תמיד לכל גלוי אמנותי, זיקה מובהקת, גם שלא בכוננה, לכל הופעה מקורית בתחום היצירה, הבחנה מניהיוביה בין כשרון לכשרון, יכולת הבלדה לעצמורולנפשו, בין אמנות למלאכה, ושמתה להגדיר את כל אלה, להעמידם על טיבם וטעמם, ותחושת-הנאה עזה, בלי התפעלות דווקא, או תחושת-ידחיה, בלי חלילה, — הרי א.ד. שפיר היה בתוכנו איש-הספרות.

טעמו היה — דק, מפותח, כולו תהליך התפתחות, שכן כמוהו כאינסטינקט עדין, מסוגל היה להתגלגל ולהגיע להיות מבקר עברי בעל שעור-קומה ובעל יחוד, אלא שלא התכוון לכך. רק מומן לזמן העריך

ספר מן הספרים, כדבר יוצא-מן-הכלל; מספיק היה לו, שהוא חי לעצמו-הוא את חוויית ההערכה והביקורת, ומומן לזמן היה מגלה לזולתו, במגע אינטימי של שיחה, והקנה לחברו את אצילות-בינתו, אצילות הבנתו (והוא היה תמיד בעל שיחה נאה).

ועוד מסוגל היה לכתוב יום-יום — שיר, סיפור, מסה — כמו שעשה בעת שהיה שותף לעריכת "טורים", אבל הוא לא רצה בכך, ולא היתה לו שאיפה לכך, שכן היה בו תמיד משהו מן ההתרשלות, מחוסר יומה; בספרות אחרת היה נמצא מישהו

א.ד. שפיר

הדואג לכללי-הספרות, שהיה מפעיל אותו, מנצל אותו לשם כך.

הוא ידע את כוחו והכיר את סגולותיו, היה בטוח בעצמו, אך לא התגאה בזה, ולא בקש להפיק רווחים כלשהם; במובן זה, היה בו דבר-מה מאופיו של א.ג. גנסי, שלא רצה לעמול מחוץ לעמל הספרותי, גם לא לשם פרנסה פורתא; סבור היה, בתת-הכרתו, שמו-הדיון ומן-הצדק הוא שיתפרנס מכוחו היוצר, ולא עוד, אלא שמישהו זולתו, בלי להגדיר מי, — חייב לפרנסו, להעסיקו, להפיק תועלת מכשרונותיו; מכאן אי-הסתגלות לחברה, נעימת הטענות והר מענות, במפורש ושלא במפורש, ומכאן אי-אלה סכסוכים-שממילא, עם החברה, או שליחיה, העסקנים בעולם הספרות.

הוא היה מתרגם טוב, חשוב מאוד, למקור טוב וחשוב, משום שהבין נכונה, מתוך תחושה, כי תרגום טוב הוא רק זה החופף את המקור, ולא זה התולה בו סגור לות של עצמו כמחבר שותף; אצלו זיקה עמוקה ומעמיקה ללשונות — אידיש, גרמנית ואנגלית — והיתה הבנה לדקות וגם למורכבות, וכיוון שידעו בלשון העברית היתה ידועה שבהבה ושבבה — ידע תמיד למצוא את הסגנון, את המלים ואת הצרופים החופפים ללשון מן הלשונות, שלה נזק.

מעולם לא בקש להגיש את האני-המתרגם שלו, שכן הרגשה זאת לעולם היא להפסדו של המקור; האני שלו היה מודגש, וגם כאן לא לשם הפגנה, בדברי המקור של עצמו, ודי היה לו בכך, די והותר.

מתוך כל הנ"ל ברור שהיה גם שירי-קפדן-ומחמיר לגבי תרגומים פגומים, רשור לים ובלתי-חופפים, גם אם המתרגמים היו בעלי-שם, כי לא ידע משוא-פנים בתחומי יצירה.

א.ד. שפיר היה מספר, אוטוביוגרף בעיקרו; הכם היה, והבחין היטב בבעלי-אופי שנקלעו בדרכו, קרובים כרחוקים, והשכיל לבנות בסיפוריו המעטים — בעלי-אופי מובהקים; נוסחו היה נוסח של זכרונות, פסיפס של זכרונות, בלי כל כוון-נולוגיה, אלא אדרבא — הוא טרף את הכוון-נולוגיה; גם הנופים שהצטיין בתאורם, גם מבנה הסביבה — הכל היה בנוסח זכרונות, מלווים הגיונות, הערכות ומסקנות שלאחר-זמן; ועל הכל הטביע חותם של איש-הרות, אינטלקטואל עדי-תכלית; אם תרצו — מספר בנוסח ר.מ. רילקה ב,מלטה לאורידס בריגה".

הוא היה משורר, בעל הגות לירית; שיריו מפורזים וכבר נשכחו, בין גליונות

"פתח" ו"טורים"; בכל אחד מהם תמצא ברק, אבל מוצנע ומובלע; שיריו היו שונים משיריה הפאתטיים-אנמיים של לאה גולדר; ברק וגם משיריו הדראמטיים של אברהם שלונסקי — ודומה, כאילו לא בזמנם ולא במחיצתם הושרו שיריו.

ספר שירי-יחיד, "מרום הרים" קובע ברכה לעצמו; זהו מחזור שירים על נושא אחד, — אהבה; אהבה שהיתה, שבאה עליו כמו טופה גדולה, כטייפון; כל המחזור שירי-פע להט, מתלקח ועולה, עולה ומתלקח, ודומה הוא בטעמו ובמבנהו למחזור שירים קלאסי עתיק; כל האווירה באמת של מרום-הרים; על הספר עברו בשתיקה, קוראים ומבקרים גם יחד, והוא היה ראוי ועדיין ראוי, לשימת-לב-ודעת מיוחדת, ראוי הוא להיות ספר-כיס וספר-זמרה לצעירים ולאחרים.

מלבד האהבה הלוחכת והבלתי-שכיחה שבשירים אלה, אתה מוצא חכמת-לשון ואמנות-לשון נדירות מאוד.

כשאני תוהה על מהותו של א.ד. שפיר, מתחזקת בי הסברה, שהיה בו משהו מן הקנאות ומן הנזירות, אפעי' שהיה גם בעל יצרים עזים מאוד, ושמא — הא בהא תליא. היה בו משהו מגלגולו של א.ג. גנסי, גלגול שונה ונבדל, בתוכו ובצורה. עוד ילקטו את דבריו, עוד יחקרום ועוד יעריכום כראוי לו.

א.ד. שפיר אחד בסתיו

(מן העיבון)

הקיץ מת כמו בן-אדם. אך אין בוכים אותו כמעט. הפלל יודעים: הרחק אי-שם עתה הוא ילד שנולד.

רק יש אהד, שלא ישלו, כי לא חלם זה כבר בליל. את אגדת שובך אליו. חורון פניו פגן אכל. והוא אשר מאד נכסף ליום צהב, לרום נופל...

והוא ישטף בין הרוחות ולא ידע לזן פניו. לקיץ שאינו רחוק, למות הסער במחו. או לחלום גופך בסתו.

פתאם ירעד משאון יערוה. פתאם ירוץ נפשו לזרק אל סבך-האילנות השט. פאלו קיץ שם ואת...

דו ארנון

שני שירים

בנתיב הבשמים

בנתיב-הבשמים
דרומית לקברי-ההונים
לשרידי הגמלים
הגמלים הבהירים מפי-הגורל.
בנתיב-הבשמים באכה חצרות.
חלמנו בנתיב-הבשמים
על גני הים הדרומי
על ילדי אלהים
ילדי הגנה נוטרי הדקלים.
שאביהם החזיר לפני עין
את נשמתו לשימון
וחזון עולי-רגל בעפרו
ומארת הולכי-הנתיב
בגודל תקדמון.

נעליים

הנעלים הנבחות
שחוקות-העור
הללו מהבולט לצד הבור.
שהציבן אבי
בארון-הנכונות.
שעל-כן בכל זאת
גותר דקר
(אנכי בן מאמץ לאבי)
שעל-כן לא גותר אלא הור.